EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 3.6.2025
COM(2025) 267 final

KOMISSION KERTOMUS EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE

vuosien 2014-2020 oikeusalan ohjelman jälkiarvioinnista ja vuosien 2021-2027 oikeusalan ohjelman väliarvioinnista

{SWD(2025) 134 final}

1. Johdanto

Tässä kertomuksessa esitellään Euroopan komission oikeusalan ohjelmasta tekemän arvioinnin[1] havainnot. Arviointi koostuu kahdesta osasta. Ensimmäinen osa on vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman[2] jälkiarviointi, jossa arvioidaan ohjelman pitkän aikavälin vaikutuksia ja kestävyysvaikutuksia vuonna 2022 valmistuneen jälkiarvioinnin ensimmäisen osan[3] tulosten perusteella. Toinen osa on vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman[4] väliarviointi, jossa arvioidaan ohjelman alustavia saavutuksia. Paremman sääntelyn suuntaviivojen[5] mukaisesti arvioinnissa näitä kahta ohjelmaa tarkastellaan vaikuttavuutta, tehokkuutta, johdonmukaisuutta, EU:n tason lisäarvoa ja merkityksellisyyttä koskevien kriteerien perusteella.

Oikeusalan ohjelmalla on vuodesta 2014 lähtien edistetty oikeusvaltioperiaatteeseen perustuvan Euroopan oikeusalueen kehittämistä. Vuosina 2014–2020 oikeusalan ohjelmalla edistettiin vastavuoroiseen tunnustamiseen ja keskinäiseen luottamukseen perustuvan Euroopan unionin oikeusalueen kehittämistä seuraavin keinoin: i) tukemalla oikeudellista yhteistyötä yksityis- ja rikosoikeudellisissa asioissa ja ii) avustamalla koulutuksen tarjoamisessa tuomareille ja muille oikeusalan ammattilaisille. Oikeusalan ohjelmalla on vuodesta 2021 lähtien edistetty edelleen oikeusvaltioperiaatteeseen (mukaan lukien oikeuslaitoksen riippumattomuus ja puolueettomuus), vastavuoroiseen tunnustamiseen ja keskinäiseen luottamukseen sekä oikeudelliseen yhteistyöhön perustuvan Euroopan oikeusalueen kehittämistä. Sillä pyritään vahvistamaan demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta ja perusoikeuksien suojelua.

Arviointi perustuu näyttöön, joka on kerätty ulkopuolisten asiantuntijoiden tekemässä taustaselvityksessä[6]. Arvioinnissa i) tarkastellaan aikaisempaa vaikutustenarviointia[7], jotta voidaan analysoida ehdotusta kulttuuria, oikeuksia ja arvoja koskevaksi eurooppalaiseksi ohjelmaksi, ja ii) otetaan huomioon sekä vuosien 2014–2020 ohjelman väliarviointi[8] että vuosien 2014–2020 ohjelman jälkiarvioinnin ensimmäinen osa[9]. Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman väliarvioinnissa hyödynnetään vuosien 2014–2020 ohjelman jälkiarvioinnin ensimmäisen ja toisen osan tuloksia.[10]

Jälkiarviointi kattaa vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman täytäntöönpanon 1. tammikuuta 2014 ja 31. joulukuuta 2020 välisenä aikana sekä kaikki osallistujamaissa tuona aikana toteutetut ohjelman toimet. Väliarviointi kattaa vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman täytäntöönpanon 1. tammikuuta 2021 ja 31. joulukuuta 2023 välisenä aikana sekä kaikki osallistujamaissa tuona aikana toteutetut toimet.

Arvioinnin valmistelussa kuultiin monia eri sidosryhmiä, jotka edustivat muun muassa seuraavia tahoja: i) EU:n jäsenvaltioita, jotka ovat asianomaisten ohjelmakomiteoiden jäseniä,

[1] Ks. kertomukseen liittyvä komission yksiköiden valmisteluasiakirja.
[2] Asetus (EU) N:o 1382/2013, annettu 17 päivänä joulukuuta 2013, EUVL L 354, 28.12.2013, s. 73–83, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1382/oj.
[3] Koska merkittävä määrä hankkeita oli edelleen käynnissä vuonna 2021, vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman jälkiarvioinnin ensimmäisessä osassa (COM/2022/121 final) esitettiin yleiskatsaus rahoituksen jakautumisesta ja arvioitiin alustavia saavutuksia. Tässä kertomuksessa esitellään jälkiarvioinnin toinen osa ja keskitytään vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman pitkän aikavälin vaikutuksiin ja vaikutusten kestävyyteen.
[4] Asetus (EU) 2021/693, annettu 28 päivänä huhtikuuta 2021, EUVL L 156, 5.5.2021, s. 21–38, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/693/oj.
[5] Better regulation: guidelines and toolbox.
[6] Tässä ilmeni joitakin tietojen laatuun liittyviä haasteita, jotka koskivat erityisesti vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmaa koskevien tietojen saatavuutta ja analysointia. Haasteita lievennettiin mahdollisuuksien mukaan, jotta voitiin saada luotettavia tuloksia.
[7] SWD(2018) 290 final.
[8] COM(2018) 507 final.
[9] COM/2022/121 final.
[10] Vaikka tiedonkeruutoimet vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman jälkiarviointia (toinen osa) ja vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman väliarviointia varten toteutettiin rinnakkain, arvioinnin kokonaisprosessi suunniteltiin siten, että jälkiarvioinnin tuloksia voitiin hyödyntää väliarvioinnin analyysissä.

ii) ohjelman hakijoita ja edunsaajia, iii) virastoja, iv) kansalaisyhteiskunnan järjestöjä ja v) suurta yleisöä.[11]

Tässä kertomuksessa esitetään yhteenveto arvioinnin keskeisistä havainnoista ja arvioidaan näiden kahden ohjelman (eli vuosien 2014–2020 ohjelman ja vuosien 2021–2027 ohjelman) välisiä synergioita. Siinä esitetään huomioita ja nostetaan esiin parannuskohteita, joita komissio voisi tarkastella ohjelmakautta 2021–2027 sekä seuraavaa rahoituskautta varten.

2. Arvioinnin keskeiset tulokset

Seuraavissa jaksoissa esitetyt arvioinnin keskeiset tulokset on jäsennelty viiden arviointikriteeriin perusteella, ja kumpaakin ohjelmaa käsitellään omassa alajaksossaan.[12]

2.1. Vaikuttavuus

Oikeusalan ohjelma 2014–2020

Jälkiarviointi vahvisti, että ohjelman täytäntöönpano tuotti odotetut tulokset kaikkien erityistavoitteiden osalta.

Ohjelmasta rahoitettuihin koulutustoimiin osallistuneiden tuomareiden ja oikeuslaitoksen henkilöstön määrää ja prosenttiosuutta käytettiin oikeusalan koulutukseen liittyvän erityistavoitteen indikaattorina. Kynnysarvoksi asetettu 16 000:n koulutukseen osallistuneen raja saavutettiin jo vuonna 2017, kun taas 13 prosentin kynnysarvo[13] saavutettiin vasta vuonna 2020 luultavasti siksi, että oikeusalan ohjelman kohderyhmää laajennettiin ja oikeudellinen toimintaympäristö muuttui. Vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman jatkuva rahoitus tällä alalla oli näin ollen vaikuttavaa, koska se auttoi oikeusalan ammattilaisia osallistumaan jatkokoulutukseen.

Kaiken kaikkiaan ohjelma edisti 800 000:n EU:n oikeutta koskevaa koulutusta saaneen oikeusalan ammattilaisen kumulatiivisen määrän saavuttamista vuoteen 2020 mennessä suunniteltua aiemmin.[14] Vaikka tätä saavutusta ei voida laskea kokonaan oikeusalan ohjelman ansioksi, sidosryhmien kuuleminen vahvisti, että koulutus oli kaikkein useimmin mainittu rahoitettuihin hankkeisiin liittyvä toimi. Lähes kaikki kyselyyn vastanneet edunsaajat (96 %) ilmoittivat, että koulutus johti uuden osaamisen ja tiedon saamiseen.

Vuosien 2014–2020 ohjelma saavutti merkittävän määrän tavoitteita, vaikka kaikki tavoitteet eivät liittyneetkään oikeudellisen yhteistyön edistämiseen. Vaikka tällä alalla saavutettuja tuloksia ei voidakaan lukea kokonaan oikeusalan ohjelman ansioksi, laadulliset tiedot antoivat vankkaa näyttöä ohjelman vaikuttavuudesta.

Vuosien 2014–2020 ohjelmassa saavutettiin myös tavoite, joka koski eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän (ECRIS) kautta vaihdettujen tietojen kokonaismäärää[15, 16, 17]. Jälkiarvioinnista saatu laadullinen näyttö osoitti, että sekä eri EU-maiden oikeuslaitosten jäsenten keskinäinen luottamus että EU:n lainsäädännön johdonmukainen täytäntöönpano ovat keskeisiä ohjelman vaikuttavuuden kannalta. Arviointia varten kuullut sidosryhmät totesivat, että oikeudelliseen yhteistyöhön tehdyt investoinnit edistivät EU:n lainsäädännön tehokasta ja

[11] Kuulemisten järjestämiseen käytettiin erityisiä menetelmiä ja välineitä sidosryhmästä riippuen. Näitä olivat kyselylomakkeeseen perustuva julkinen verkkokuuleminen, haastattelut ja kohdennetut kyselytutkimukset. Niillä täydennettiin muilla menetelmillä, kuten asiakirjatutkimuksilla ja tapaustutkimuksilla, kerättyä tietoa.

[12] Tässä kertomuksessa vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmaan viitataan myös ilmaisulla ”edellinen ohjelma” ja vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelmaan ilmaisulla ”nykyinen ohjelma”.

[13] Tuettujen osallistujien määrän ja oikeusalan ammattilaisten kokonaismäärän suhde.

[14] Määrä oli jo vuonna 2016 noussut 820 000:een.

[15] Neuvoston päätös 2009/316/YOS.

[16] ECRIS on jäsenvaltioiden keskusviranomaisten ylläpitämä hajautettu tietojärjestelmä, joka on tarkoitettu rikollisia koskevien tietojen vaihtamiseen.

[17] Lopullinen tavoite, eli 3 500 000 tietojenvaihtoa vuonna 2020, ylittyi yli 500 000:lla: tietojenvaihtoja tehtiin yhteensä 4 136 249.

kattavaa täytäntöönpanoa. Oikeusalan ammattilaisten tuomioistuinpohjaista tukea ja koeaikakäytäntöjä edistävät hankkeet ovat osoittautuneet sopivan erityisen hyvin oppimisen helpottamiseen. Kuulemistoimet osoittivat, että ohjelmalla levitettiin tehokkaasti parhaita käytäntöjä, joilla keskeisiä kysymyksiä, kuten sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa ja mielenterveyttä, voidaan käsitellä rikosoikeusjärjestelmissä. Yksi tavoite jäi kuitenkin saavuttamatta. Kyseessä oli tavoite lyhentää vuoteen 2020 mennessä kymmeneen päivään keskimääräinen aika, joka kuluu eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla etsityn henkilön luovuttamiseen pyynnön esittäneeseen maahan. Tavoitteesta jäätiin 11 päivää[18] (eli tämä menettely kestää edelleen keskimäärin 21 päivää). Tätä suuntausta selittävät todennäköisesti jäsenvaltioissa havaittu taipumus pidentää luovuttamismenettelyyn käytettävää aikaa sekä covid-19-pandemian vaikutukset.

Vuosien 2014–2020 ohjelma ylitti myös selvästi tavoitteensa, joka koski ”osumien” (eli yksittäisten verkkosivustolla käyntien) määrää EU:n oikeusportaalissa[19]. Tämä oli ohjelmassa asetettu oikeussuojan saatavuutta koskeva kriteeri. Analyysi vahvisti, että kuullut sidosryhmät pitivät oikeusportaalia tärkeänä välineenä tietojen saataville asettamisessa. Lisäksi kuulemistoimista saadussa palautteessa korostettiin, että vuosien 2014–2020 ohjelmalla onnistuttiin lisäämään tietoisuutta rikosten uhreja tukevien ammattilaisten tärkeästä roolista. Ohjelman yhteydessä toteutetut hankkeet auttoivat korostamaan näiden ammattilaisten roolia rikosten uhrien luotettuina kumppaneina oikeudenkäyntien aikana.

Ohjelman erityistavoitteena oli tukea huumausainepolitiikan alalla toteutettavia aloitteita, jotka koskevat oikeudelliseen yhteistyöhön ja rikoksentorjuntaan liittyviä näkökohtia, mutta ohjelmassa ei saavutettu tavoitetta arvioida tietty määrä uusia psykoaktiivisia aineita.[20] Euroopan unionin huumeviraston mukaan arvioitujen aineiden määrässä havaitun vähenemisen syystä ei ole varmuutta. Mahdollisia selityksiä vähänemiselle ovat valvonnan lisääntyminen sekä näiden aineiden myynnin ja kulutuksen vähentämiseksi toteutetut toimenpiteet.

Ohjelman rakenne mahdollisti tarvittavan joustavuuden useita maita kattavien hankkeiden toteuttamiseksi. Hankkeilla myös onnistuttiin levittämään tietoa ja parhaita käytäntöjä osallistujamaiden kesken. Ohjelman rahoituksen avulla luodut hankkeiden osallistujista koostuvat maiden väliset verkostot jatkoivat toimintaansa hankkeiden päättymisen jälkeen. Ohjelman puitteissa luodut pitkäkestoiset kumppanuudet lisäsivät keskinäistä oppimista ja siten myös sekä rahoitettujen organisaatioiden toiminnallisia valmiuksia että tulosten kestävyyttä. Rahoitus jakautui kaikkien jäsenvaltioiden kesken. Rahoitetuissa hankkeissa oli eniten Italiassa, Belgiassa ja Espanjassa sijaitsevia organisaatioita.

On erittäin merkittävää, että vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmalla edistettiin tehokkaasti myös digitalisaatiota. Vaikka digitalisaation edistäminen ei ollut ohjelman tavoite, covid-19-pandemian aiheuttamat rajoitteet toivat esiin tarpeen löytää vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa koulutusta ja tehdä yhteistyötä hankekonsortioiden puitteissa. Ohjelmalla vauhditettiin näin ollen digitalisaatiota rahoittamalla erityyppisiä toimia, myös sen alaan kuuluvia tietotekniikkaan liittyviä toimia. Hankkeista saatu näyttö kuitenkin osoitti, että digitaalisten välineiden käyttöönotto on ollut epätasaista. Erot osallistujien digilukutaidon tasossa sekä jäsenvaltioiden digitaalisessa infrastruktuurissa muodostivat esteitä oikeusalan ammattilaisille.

Lisäksi sidosryhmien kuulemisessa korostui, että vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmasta olisi voitu antaa enemmän tukea kansalaisille heidän auttamisekseen kansalaisyhteiskunnan järjestöjen tarjoamien sosiaalisten tukipalvelujen saamisessa. Haasteena oli myös tuomareiden

[18] Tiedot osoittivat, että keskimääräinen aika piteni 16,7 päivästä (vuonna 2019) 21,26 päivään (vuonna 2020).

[19] Indikaattorille asetettu tavoite oli 20 prosentin vuotuinen lisäys suhteessa 441 000 osuman perustasoon. Vuonna 2020 osumien kokonaismäärä oli 4 619 548.

[20] Arvioitujen uusien aineiden määrä on vähentynyt vuodesta 2015 lähtien. Vuosina 2016–2020 arvioitujen aineiden määrä oli noin 50. Vuonna 2020 ohjelmassa oli tarkoitus arvioida 95 uutta ainetta, mutta arvioitujen aineiden määräksi jäi vain 46.

rajallinen osallistuminen hankkeiden kohderyhmänä. Tätä voi selittää pitkälti se, että tuomareilla on yleensä käytettävissään vain rajallisesti aikaa osallistua tuomioistuimessa suoritettavien tehtäviensä lisäksi suoritettavaan toimintaan.

Oikeusalan ohjelma 2021–2027

Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman väliarviointi osoitti, että ohjelman tavoitteet on tähän mennessä onnistuttu saavuttamaan tehokkaasti. Esimerkiksi oikeusalan koulutusta ja oikeudellista yhteistyötä koskevat tavoitteet on ylitetty huolimatta kielteisistä vaikutuksista, joita ovat aiheuttaneet ulkoiset tekijät, kuten covid-19-pandemia ja joidenkin jäsenvaltioiden poliittinen tilanne. Kaiken kaikkiaan tätä väliarviointia varten kerätyt havainnot osoittavat, että ohjelma toimii hyvin, ja useimmat sidosryhmät ilmoittivat suhtautuvat luottavaisesti ohjelman onnistumiseen sekä siihen, että se on yhdenmukainen EU:n oikeusasioiden toimintasuunnitelman yleisten tavoitteiden kanssa.

Jälkiarvioinnin tulosten perusteella vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelmassa on edeltäjäänsä verrattuna i) parempi ohjelman hallinto ja paremmat hallinnolliset menettelyt sekä ii) paremmat seurantamekanismit[21] ja tiedonkeruuvälineet rahoitettujen hankkeiden vaikuttavuuden seuraamiseksi.

Sidosryhmien kuulemisessa korostui myös, että vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman edunsaajat uskoivat, että niiden hankkeet edistivät ohjelman tavoitteita enemmän kuin aiemmat vuosien 2014–2020 ohjelman hankkeet. Samat alat (eli EU:n lainsäädännön täytäntöönpanon parantaminen, koulutus ja yleisen tietoisuuden lisääminen) olivat merkittäviä molemmissa ohjelmissa. Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman edunsaajat kuitenkin ilmoittivat, että niiden toiminta auttoi parantamaan kansalaisyhteiskunnan järjestöjen palvelujen saatavuutta ja lisäämään rajatylittävien järjestelmien yhteentoimivuutta enemmän kuin aiemman ohjelman hankkeet ja toimet. Tämä osoittaa, että edistystä tapahtui aloilla, joita oli aiemmin pidetty haastavampina. Kaiken kaikkiaan vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma on kokonaisvaltaisen lähestymistapansa ja kohdennettujen aloitteidensa ansiosta auttanut parantamaan merkittävästi kohderyhmiensä tietoja, osaamista ja käyttäytymistä. Tämä viittaa siihen, että ohjelmalla on hyvät mahdollisuudet saavuttaa pitkän aikavälin vaikutuksia. Edunsaajille kohdennetuista kyselytutkimuksista kävi ilmi, että vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma on lisännyt osallistujien tietoisuutta oikeusvaltioperiaatteen ja EU:n perusoikeuskirjan merkityksestä, ja tietämyksen taso poikkeaa huomattavasti suuresta yleisöstä. Tämä viittaa siihen, että ohjelman toimien tavoittamien henkilöiden tietämys ja ymmärrys sekä EU:n lainsäädännöstä että oikeusvaltioperiaatteesta lisääntyy. Hankkeissa käsiteltyjen oikeusvaltionäkökohtien merkitys on edelleen lisääntynyt edellisellä ohjelmakaudella luodun perustan pohjalta.

Sidosryhmät ja edunsaajat ilmoittivat suhtautuvansa luottavaisesti ohjelman tulosten kestävyyteen.[22] Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman vaikutus näkyy jo sen muodostamien yhteyksien ja verkostojen kautta, mikä viittaa siihen, että pitkäaikaiset vaikutukset ovat erittäin todennäköisiä. Myös koulutusmateriaalien saatavuus useilla eri kielillä on osaltaan lisännyt vaikutuksia entisestään ja varmistanut, että ohjelman tuottama hyöty on laajemman yleisön saatavilla ja että sille on pysyvää käyttöä oikeusalalla. Merkittävä enemmistö edunsaajista katsoi, että niiden hankkeilla on mahdollista i) muovata tulevaa lainsäädäntöä (esimerkiksi

[21] Tuloksellisuuden seurantakehys kehitettiin vuoden 2018 vaikutustenarvioinnissa ja edellisen ohjelman jälkiarvioinnin ensimmäisessä osassa esitettyjen ehdotusten huomioon ottamiseksi.
[22] Suuri osuus edunsaajista (94 %) uskoo, että niiden toteuttamien hankkeiden vaikutukset jatkuvat hankkeiden päättymisen jälkeenkin.

uhrien oikeuksien alalla), ii) parantaa oikeuskäytäntöjä sekä iii) asettaa uusia EU:n normeja oikeudelliselle yhteistyölle ja oikeussuojan saatavuudelle. Samalla osa edunsaajista oli myös huolissaan siitä, että aloitteiden jatkaminen on riippuvaista EU:n rahoituksesta. Tällainen riippuvuus voi rajoittaa edunsaajien panosta uusien aiheiden tarkasteluun sekä kykyä reagoida viimeaikaisiin muutoksiin[23]. Tämä rajoittaa ohjelman pidemmän aikavälin vaikutuksia.

Ohjelmasta rahoitetuilla viestintätoimilla on pystytty antamaan sidosryhmille tietoa ja osallistamaan niitä, mistä on osoituksena eri aloitteiden kautta tavoitettujen ihmisten suuri määrä.[24] Rikosasioita käsittelevien oikeusportaalin verkkosivustojen käyntimäärät kasvoivat 76 prosenttia vuosina 2021–2022. Vuonna 2022 osumia oli 2,25 miljoonaa, mikä osoittaa, että kiinnostus oikeusjärjestelmää kohtaan on lisääntynyt eri jäsenvaltioissa. EU:n rahoitus- ja tarjouskilpailuportaali[25] on edelleen oikeusalan ohjelman ja sen rahoitusmahdollisuuksien ensisijainen tietolähde. Sidosryhmien kuulemisista saadun näytön perusteella vaikuttaa siltä, että kansallisten, alueellisten tai paikallisten viranomaisten toteuttamat viestintätoimet, joilla lisätään tietoisuutta ohjelmasta, ovat vähentyneet edellisen rahoituskauden 8,7 prosentista 3,7 prosenttiin nykyisellä rahoituskaudella. Sekä valituksi tulleista että valitsematta jääneistä hakijoista 71,6 prosenttia kuitenkin kertoi, että vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma tunnettiin hyvin mahdollisten hakijoiden keskuudessa, mikä vastaa edellisen rahoituskauden 2014–2020 tuloksia. Tätä arviointia varten kerätty näyttö kuitenkin osoitti, että tietoisuus vaihtelee eri sidosryhmien välillä. Korkeakoulutuksen sidosryhmät ja viranomaiset olivat tietoisempia ohjelmasta kuin kansalaisyhteiskunnan järjestöt. Tämä viittaa siihen, että vaikka ohjelman viestintätoimet ovat tehokkaita, ne eivät välttämättä saavuta kaikkia aloja tasapuolisesti. Tätä voi selittää ohjelman tekninen luonne: siinä keskitytään pääasiassa oikeuslaitoksen ja oikeuslaitoksen henkilöstön erityistarpeisiin. Lisäksi voi olla tarpeen lisätä viestintätoimia joillakin EU:n alueilla ohjelman yleisen vaikuttavuuden parantamiseksi ja kumppanuuksien monimuotoisuuden lisäämiseksi jäsenvaltioissa. Vaikka maantieteellinen tasapaino ei itsessään ole ohjelman tavoite, tiedot osoittivat, että vuoden 2023 loppuun asti joihinkin jäsenvaltioihin sijoittautuneet organisaatiot hakivat ja saivat varoja useammin kuin toisiin jäsenvaltioihin sijoittautuneet organisaatiot.

Covid-19-pandemiasta lähtien ohjelmassa on painotettu enemmän digitalisaatiota. Edunsaajat ovat hyödyntäneet toiminnassaan yhä enemmän digitaalisia välineitä, mikä on lisännyt sen vaikuttavuutta. Samalla ohjelmassa on pandemiasta lähtien keskitytty entistä enemmän myös sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen. Tähän sisältyvät i) sellaisten menetelmien käyttöönotto, joilla voidaan seurata tietoja siitä, miten rahoitetut toimet vaikuttavat sukupuolten tasa-arvoon, ii) selkeämmät sukupuolten tasa-arvoa koskevat vaatimukset ehdotuspyyntöasiakirjoissa ja arviointikriteereissä sekä iii) erillinen analyysi hanke-ehdotusten sukupuoliulottuvuudesta. Vaatimus keskittyä enemmän sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamiseen oikeusalan ohjelmasta yhteisrahoitettuihin hankkeisiin paransi ohjelman vaikuttavuutta, koska toimet vastasivat paremmin kohderyhmien tarpeita. Yli 80 prosenttiin rahoitetuista hankkeista on sisällytetty sukupuolten tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä, ja sukupuolten tasa-arvo on onnistuttu valtavirtaistamaan tehokkaasti niitä koskeviin ehdotuksiin. Tätä arviointia varten kerätystä näytöstä kuitenkin kävi ilmi, että lisäohjeista, kuten oikeusalan ohjelman erityistavoitteisiin räätälöidyistä hyviä käytäntöjä koskevista esimerkeistä, voisi olla hyötyä joillekin hakijoille.

Kaiken kaikkiaan vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma on lisännyt toimia, joilla pyritään varmistamaan osallisuus, torjumaan syrjintää ja tukemaan haavoittuvia ryhmiä. Tämä osoittaa,

[23] Esimerkiksi uuden lainsäädännön (kuten tekoälysäädöksen) hyväksyminen.
[24] Ohjelman seurantatietojen mukaan tiedotustoimilla onnistuttiin tavoittamaan 201 888 henkilöä, kun taas huomattavat 2 288 580 henkilöä on osallistunut 379:ään vastavuoroisen oppimisen toimeen.
[25] EU:n rahoitus- ja tarjouskilpailuportaali | Euroopan komissio.

että ohjelmassa on omaksuttu tulevaisuuteen suuntautuva lähestymistapa oikeudenmukaisen ja tasapuolisen oikeusjärjestelmän luomiseksi kaikkialle EU:hun[26]. Oikeussuojan syrjimättömän saatavuuden varmistaminen kaikille on nykyisen ohjelman uusi osatekijä, jonka suhteen on jo edistytty hyvin. Tämä on tapahtunut osittain tukemalla sukupuolinäkökulman ja syrjimättömyyden valtavirtaistamista kaikkiin ohjelman toimiin, kuten ohjelman oikeusperustassa edellytetään.

2.2. Tehokkuus

Oikeusalan ohjelma 2014–2020

Arvioinnissa todettiin, että vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman tavoitteet saavutettiin yleisesti ottaen kustannustehokkaasti[27].

Edunsaajien antama palaute vahvisti suurelta osin, että ohjelmaan osallistumisesta saadut hyödyt olivat suuremmat kuin siihen liittyvät kustannukset. Hyödyt liittyivät pääasiassa uusien kumppanuuksien muodostamiseen, mikä edistää i) oikeusalan toimijoiden keskinäistä luottamusta, ii) EU:n lainsäädännön täytäntöönpanoa ja soveltamista ja iii) tietoisuutta perusoikeuksista ja niiden suojelun edistämistä.

Vaikka sidosryhmien arvio ohjelmasta oli yleisesti ottaen myönteinen, hakuprosessi ja ohjelmasta rahoitettuihin hankkeisiin hakemisesta aiheutuva hallinnollinen rasite ovat hakijoille, erityisesti ensikertalaisille hakijoille, resursseja ja aikaa vievä haaste. Myös kokeneemmat hakijat kokivat prosessin edelleen raskaaksi, joskin vähemmän kuin ensikertalaiset hakijat. Kuullut sidosryhmät mainitsivat usein hallinnollisen rasitteen myös ongelmana, joka johtuu laajoista raportointivaatimuksista, ja suurimpien henkilöstökustannusten katsottiin aiheutuvan hallinnollisista toimista.

Näistä haasteista huolimatta sidosryhmät arvostivat komission toimia hallinnollisen prosessin yksinkertaistamiseksi. Kuultujen sidosryhmien mielestä hakuprosessin digitalisointi ottamalla käyttöön EU:n rahoitus- ja tarjouskilpailuportaali oli komission merkittävin yksinkertaistamistoimi.

Asetuksessa (EU) 1382/2013[28] kauden 2014–2020 talousarvioksi määritettiin 377 604 000 euroa, ja vuotuiset määrät vahvistetaan työohjelmissa. Tätä arviointia varten kerättyjen tietojen perusteella yli 90 prosenttia avustuksiin ja hankintoihin tarkoitetuista määrärahoista (eli 332 125 700) euroa) on sidottu (eli yli 304 000 000 euroa).

Erityistavoitteiden osalta voidaan todeta, että oikeussuojan saatavuutta ja oikeusalan koulutusta koskevien erityistavoitteiden puitteissa toteutettu rahoitus oli hieman keskimääräistä käyttöastetta (se osuus ohjelmalle kohdennetusta suunnitellusta rahoituksesta, joka on tosiasiallisesti myönnetty ohjelman puitteissa toteutettaville toimille) korkeampi. Sitä vastoin oikeudellisen yhteistyön ja huumausainepolitiikan puitteissa täytäntöön pantujen varojen käyttöaste oli keskimääräistä alhaisempi.

[26] Vuosina 2021–2023 noin 32 prosentilla ohjelmasta rahoitusta saaneista hankkeista käsiteltiin maahanmuuttajien, pakolaisten, hlbti-henkilöiden ja vammaisten henkilöiden tarpeita ja 13 prosentissa hankkeista keskityttiin lapsen oikeuksien suojelemiseen oikeudenkäynneissä.

[27] Investoinnin tuottamalla arvolla mitattuna.

[28] Asetus (EU) N:o 1382/2013, annettu 17 päivänä joulukuuta 2013, EUVL L 354, 28.12.2013, s. 73–83, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1382/oj.

Kaavio 1: Käytettävissä olevien määrärahojen käyttöaste erityistavoitteittain

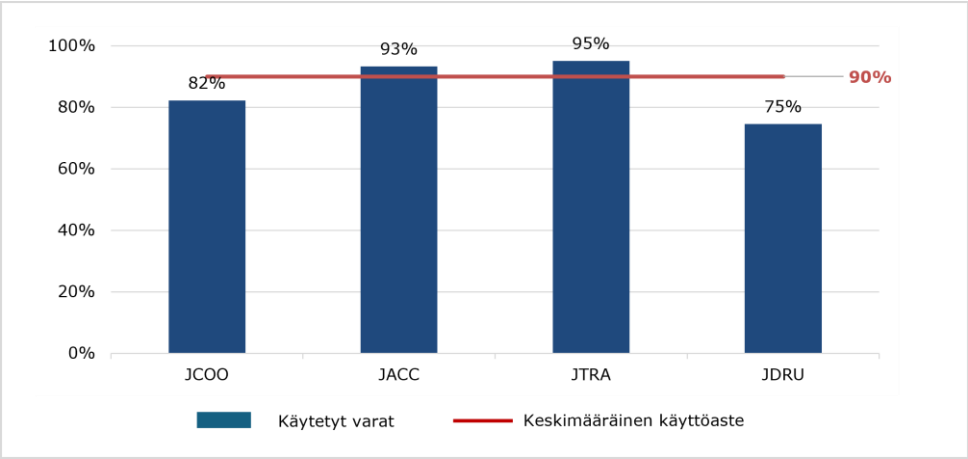

Lähde: Oikeusasioiden pääosasto ohjelmaa koskevien tietojen perusteella. Akronyymeilla viitataan vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman erityistavoitteisiin: 1) helpotetaan ja tuetaan yksityis- ja rikosoikeuden alalla tehtävää oikeudellista yhteistyötä (JCOO), 2) tuetaan ja edistetään oikeusalan koulutusta (JTRA), 3) helpotetaan oikeussuojan tehokasta saatavuutta kaikille (JACC), 4) tuetaan aloitteita huumausainepolitiikan alalla oikeudellisen yhteistyön ja rikostorjunnan näkökohtien osalta (JDRU).

Rahoituksen suhteellisen käyttöasteen vertaaminen suunniteltuihin määrärahoihin antaa monipuolisemman kuvan.

Kaavio 2: Suunnitellut määrärahat erityistavoitteittain

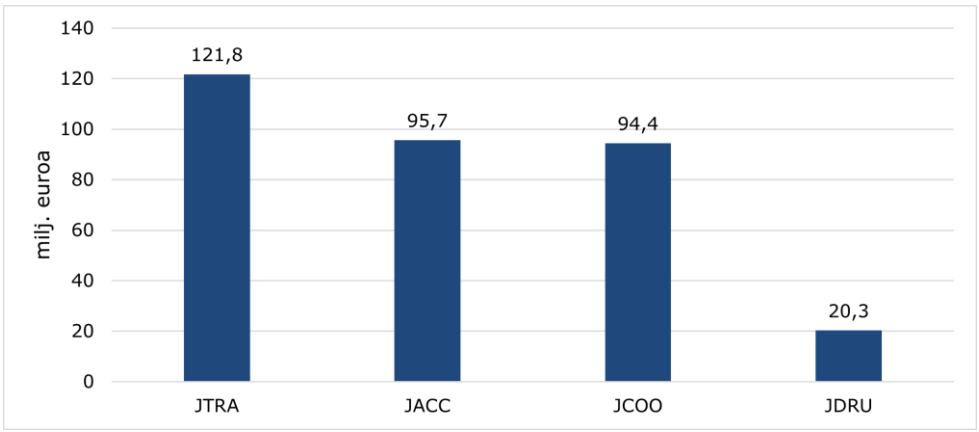

Lähde: Oikeusasioiden pääosasto ohjelmaa koskevien tietojen perusteella.

Vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman tavoitteet saavutettiin tehokkaasti, ja varojen käyttöaste osoittaa, että lähes kaikki ohjelmaan osoitetut varat onnistuttiin hyödyntämään. Yhtäältä korkea käyttöaste auttoi varmistamaan, että rahoitusta otettiin laajasti käyttöön. Toisaalta käyttämättä jääneilläkin määrärahoilla olisi voitu edistää lisää ohjelman tavoitteita, vaikka niiden osuus olikin suhteellisen pieni. Arviointia varten tehdyt haastattelut vahvistivat, että erityisesti ensikertalaiset edunsaajat aliarvioivat hankkeensa toteuttamiseen tarvittavat resurssit, mikä johti ohjelmatasolla suunniteltua pienempiin rahoituspyyntöihin. Tämä havainto vastaa vuosien 2014–2020 ohjelman jälkiarvioinnin ensimmäisessä osassa saatua näyttöä, jonka mukaan hankkeiden kustannusten aliarviointi on keskeinen syy siihen, että ohjelman kaikkia määrärahoja ei käytetä.

Tehokkuutta koskevan arviointikriteerin tarkastelussa käytettiin myös kustannustehokkuussuhteita[29], joilla mitataan vuotuisia kokonaiskustannuksia suhteessa

[29] Vaikka suhteet ovat vain likimääräinen arvio suhteellisesta kustannustehokkuudesta (koska vuotuiset budjetit vaihtelivat), ne antavat silti pitkittäissuuntaista tietoa ohjelman tehokkuudesta.

ohjelman erityistavoitteiden tuotoksiin. Arvioinnissa tarkasteltiin esimerkiksi ohjelman investointeja koulutustoimiin sekä kahteen suureen ja tärkeään tietojärjestelmään, joilla seurataan ohjelman tuloksellisuutta oikeudellisen yhteistyön, oikeussuojan saatavuuden ja oikeusalan koulutuksen osalta. Investoinnit näihin kahteen suureen ja tärkeään tietojärjestelmään ja koulutustoimintaan ovat siten hyviä indikaattoreita ohjelman kustannustehokkuudesta.

Ensinnäkin arvioinnissa analysoitiin koulutustilaisuuksia, ja tämän analyysin perusteella määriteltiin kustannustehokkuussuhde[30]. Vuotuisessa kustannustehokkuussuhteessa oli laskusuuntaus vuoteen 2018 asti, minkä jälkeen se laski entisestään ja saavutti alhaisimman tasonsa vuonna 2020. Koulutukseen osallistujien määrä oli alimmillaan vuonna 2019 ja korkeimmillaan vuonna 2020. Koulutukseen osallistujien määrän nopea muutos ja vastaava muutos koulutukseen liittyvissä kustannuksissa selittyy pitkälti covid-19-pandemian vaikutuksilla. Pandemian alkaminen vuonna 2020 lisäsi koulutuskurssien digitalisointia. Ohjelman kustannustehokkuutta onnistuttiin parantamaan rahoittamalla etäkoulutusta. Nämä luvut olisi kuitenkin asetettava oikeaan kontekstiin, kuten henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen keskittyvän Euroopan juridisen koulutusverkoston (EJTN)[31] työ havainnollistaa. Verkostoituminen ja henkilökohtainen vuorovaikutus olivat edelleen tärkeitä oikeusalan koulutuskurssien laatua edistäviä tekijöitä.

Kaavio 3: Koulutukseen osallistuneiden oikeuslaitoksen jäsenten lukumäärän kustannustehokkuussuhteet (2014–2020)

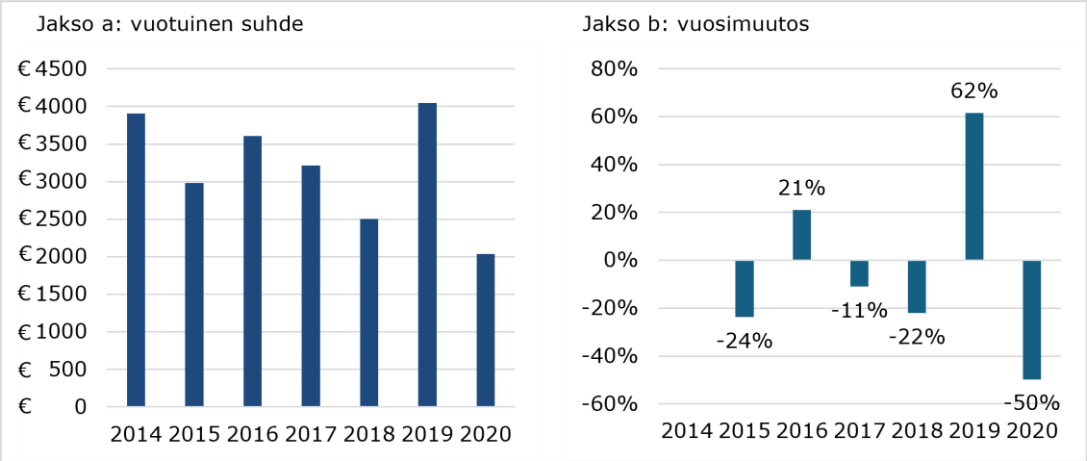

Lähde: Oikeusasioiden pääosasto ohjelmaa koskevien tietojen perusteella.

Toinen ohjelman kustannustehokkuuteen vaikuttava tekijä olivat EJTN:n Euroopan tasolla toteuttamat toimet, jotka saivat aikaan mittakaavaetuja. EJTN loi suotuisan ympäristön laajamittaiselle ja vaikuttavalle oikeusalan koulutukselle. Tämän ansiosta ohjelmasta pystyttiin tukemaan koulutustilaisuuksia alhaisemmin kustannuksin.

Myös ECRIS-järjestelmän kautta tehtyjen tiedonvaihtojen määrää käytettiin indikaattorina siitä, kuinka hyvin ohjelmalla edistettiin oikeudellista yhteistyötä. Se on siksi hyvä tapa arvioida kustannustehokkuutta. Kunkin tiedonvaihdon kustannukset laskivat jatkuvasti vuodesta 2014 vuoteen 2019. Myös ECRIS-järjestelmän kautta tehtyjen tiedonvaihtojen määrä lisääntyi vuosien mittaan, mikä paransi osaltaan kustannusten ja tuotosten välistä suhdetta. Myös pandemia vaikutti ECRIS-järjestelmän kautta tehtyjen tiedonvaihtojen määrään (lisäten hieman kustannuksia), vaikkakin vain hyvin vähän.

[30] Kustannustehokkuussuhde saatiin painottamalla ohjelman vuotuinen kokonaisbudjetti koulutuskursseilla koulutusta saaneiden henkilöiden kokonaismäärällä.
[31] Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman perustamisesta annetussa asetuksessa (EU) 2021/693 säädetään, että ohjelmasta tuetaan EJTN:n menojen rahoittamista ja että tähän liittyvät mahdolliset toiminta-avustukset myönnetään ilman ehdotuspyyntöä.

Kaavio 4: ECRIS-järjestelmän kautta tehtyjen tiedonvaihtojen kustannustehokkuussuhteet (2014–2020)

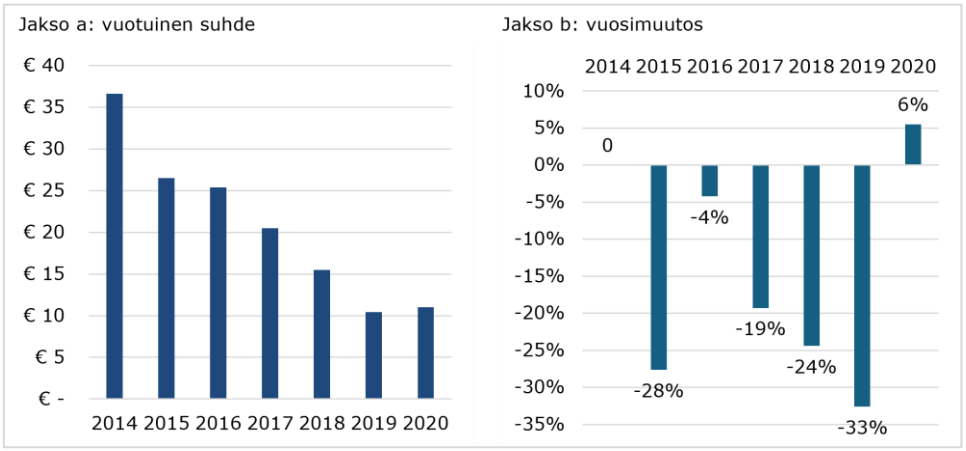

Lähde: Oikeusasioiden pääosasto ECRIS-järjestelmää koskevien tietojen perusteella.

Vuonna 2020 tapahtuneen kustannusten lievän nousun voidaan katsoa johtuneen pääasiassa kansallisten toimivaltaisten viranomaisten toiminnan vähenemisestä.[32] Taustalla olevia syitä olivat muun muassa etätyö ja osaavan henkilöstön puuttuminen. Lyhyen siirtymäkauden jälkeen toiminta kuitenkin palautui normaaliksi. Näin ollen toiminnan väheneminen lisäsi ECRIS-järjestelmän käyttökustannuksia vain hieman. Pitkittäissuuntaisesti tarkasteltuna marginaalikustannus (eli yhden ylimääräisen tiedonvaihdon kustannus) supistui merkittävästi vuosien 2014–2020 välillä. Marginaalikustannusten voimakas supistuminen on osoitus ECRIS-järjestelmän hyödyllisyydestä – ja samalla sen kustannustehokkuudesta.

Osumien määrää Euroopan oikeusportaalissa[33] käytettiin ohjelman vaikutustenarvioinnissa[34] sijaisindikaattorina siitä, miten ohjelmalla edistettiin oikeussuojan saatavuutta. Samoin kuin ECRIS-järjestelmään tehdyt investoinnit myös osumien kustannukset oikeusportaalissa supistuivat ohjelman täytäntöönpanokauden aikana. Ohjelmasta investoitiin oikeusportaalin laajentamiseen, ylläpitämiseen ja sen tunnettuuden lisäämiseen. Osumien lisääntyminen oikeusportaalissa on osoituksena näiden toimien vaikutuksesta. Oikeusportaalin lisääntynyt käyttö osoitti näin ollen, että laajemman digitaalisen rakenteen luominen on kustannustehokasta.

[32] Eurojustin tietojen perusteella. Saatavilla osoitteessa https://db.eurocrim.org/db/en/doc/3528.pdf.
[33] Euroopan oikeusportaali tarjoaa yleisölle verkossa tietoa oikeusasioista ja -menettelyistä sekä oikeusalan toimijoista, joilta he voivat saada apua.
[34] SWD(2018) 290 final.

Kaavio 5: Euroopan oikeusportaalin osumien kustannustehokkuussuhteet (2014–2020)

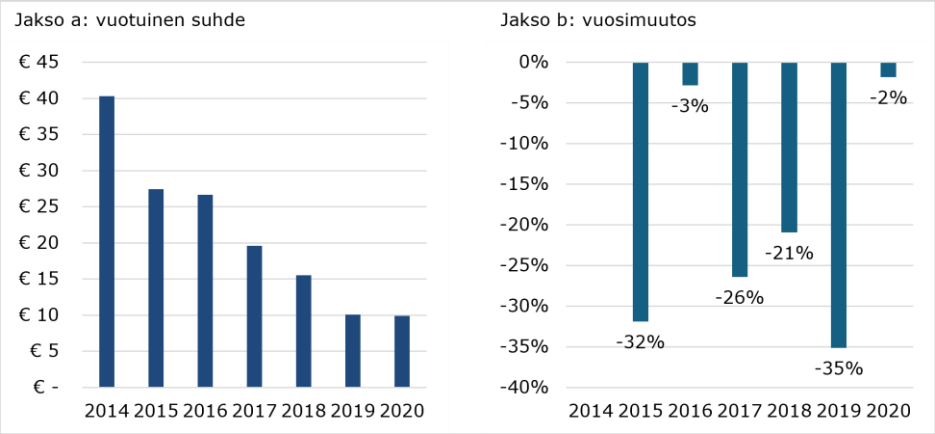

Lähde: Oikeusasioiden pääosasto Euroopan oikeusportaalia koskevien tietojen perusteella.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kustannustehokkuudesta tehdyt kolme arviointia osoittavat, että ohjelman pitkän aikavälin kustannustehokkuutta on onnistuttu lisäämään koulutuksen ja vakiintuneiden tietojärjestelmien lisääntyneen käytön kautta.

Oikeusalan ohjelma 2021–2027

Arviointia varten kerätty näyttö osoitti, että vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma on tähän mennessä ollut yleisesti ottaen kustannustehokas. Tämä tarkoittaa, että ohjelma tuottaa parhaita mahdollisia tuloksia tehdyille investoinneille. Myös sidosryhmiltä saatu palaute tukee tätä näkemystä. Useimmat vastaajat vahvistivat, että vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman hyödyt ovat suuremmat kuin sen aiheuttamat kustannukset. Vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmassa yhteistyö ja pitkäaikaiset kumppanuudet tuottivat kohderyhmille useita merkittäviä hyötyjä, kuten i) tietoisuuden ja tietämyksen lisääntyminen ohjelmassa käsitellyistä kysymyksistä ii) osaamisen lisääntyminen ja iii) yhteistyön parantuminen.

Ohjelman hallinnointi ja hallinnolliset menettelyt ovat vuosien mittaan parantuneet ja ovat vuosien 2021–2027 ohjelmassa paremmat kuin kauden 2014–2020 ohjelmassa. Hakuprosessiin ja raportointiin liittyvät hallinnolliset tehtävät aiheuttavat kuitenkin edelleen haasteita edunsaajille ja hakijoille. Nämä hallinnolliset tehtävät ovat edelleen kalliita ja aikaa vieviä. Monet sidosryhmät kuitenkin antoivat myös tunnustusta komission käyttöön ottamien yksinkertaistettujen menettelyjen tuomille parannuksille.

Vaikka onkin liian aikaista tehdä lopullisia päätelmiä, sidosryhmien mielestä ohjelmakaudella 2021–2027 käyttöön otetut yksinkertaistamistoimenpiteet ovat kaiken kaikkiaan olleet myönteisiä ja vähentäneet suurelta osin hallinnollista rasitetta edelliseen ohjelmakauteen verrattuna. Näihin yksinkertaistettuihin menettelyihin kuuluvat kertakorvauksiin perustuvien rahoitusosuuksien käyttö, yksinkertaisempi raportointiprosessi ja e-Grants-järjestelmän käyttöönotto. Nämä muutokset ovat yksinkertaistaneet hallinto- ja hakumenettelyjä.

Kertakorvausten käyttöönoton on määrä auttaa myös yksinkertaistamaan loppuraportointia ja parantamaan sen laatua, mikä on edelleen haastavaa joillekin edunsaajille. Sidosryhmät pitivät kuitenkin vähemmän myönteisenä sitä, että komissiossa otettiin toimielimen tasolla käyttöön standardoidut yksikkökustannukset matkustamisen ja majoituksen osalta. Tämä johtui siitä, että nämä yksikkökustannukset eivät aina vastaa todellisia markkinahintoja. Lisäksi taloudellisessa raportoinnissa on edelleen vaikeaa pitää kahta erillistä kirjanpitoa (eli todellisiin kustannuksiin perustuvaa ja standardoituihin yksikkökustannuksiin perustuvaa). Tämä lisää monimutkaisuutta erityisesti viranomaisten kannalta.

Lisäksi nykyisellä ohjelmalla pystytään varmistamaan paremmin kuin vuosien 2014–2020 ohjelmalla, että varat käytetään tehokkaasti, koska siinä sovelletaan jäsennellympää lähestymistapaa rahoitettujen toimien tuloksellisuuden arviointiin. Tämä on merkittävä parannus edelliseen rahoituskauteen verrattuna. Vuosien 2021–2027 ohjelman tuloksellisuuden seurantakehys tukee pyrkimyksiä varmistaa, että ohjelmalla pystytään vastaamaan edunsaajien tarpeisiin ja esiin tuleviin haasteisiin.

Ohjelman kustannustehokkuutta on mahdollista parantaa edelleen tekemällä yhteistyötä olemassa olevien verkostojen, kuten EJTN:n, kanssa. Kuten vuosien 2014–2020 ohjelman jälkiarvioinnissa korostettiin, näiden verkostojen ansiosta edunsaajat pystyvät järjestämään suuren mittakaavan tapahtumia, joilla saavutetaan laaja yleisö alhaisemmin kustannuksin, mistä syntyy mittakaavaetuja.

Ohjelman tehokkuuteen vaikuttivat myös useat ulkoiset tekijät. Sidosryhmät korostivat erityisesti taloudellisia ja poliittisia tekijöitä (esimerkiksi Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan aiheuttamia inflaatiopaineita). Covid-19-pandemiaan liittyviä haasteita ei pidetty enää ongelmana vuoden 2022 alkupuolen jälkeen, koska ohjelmassa oli otettu nopeasti ja joustavasti käyttöön lieventäviä toimenpiteitä. Covid-19-pandemia on pidemmällä aikavälillä jopa lisännyt oikeusalan ohjelmasta rahoitettujen hankkeiden tehokkuutta, koska se nopeutti digitalisointia.[35]

Nykyisen oikeusalan ohjelman puitteissa koulutusta saaneen oikeuslaitoksen henkilöstön määrän osalta havainnot osoittavat, että kustannustehokkuus parani yleisesti ottaen vuosina 2021–2022.[36]

Kaavio 6: Koulutusta saaneiden oikeuslaitoksen jäsenten määrän kustannustehokkuussuhde (2021–2027)

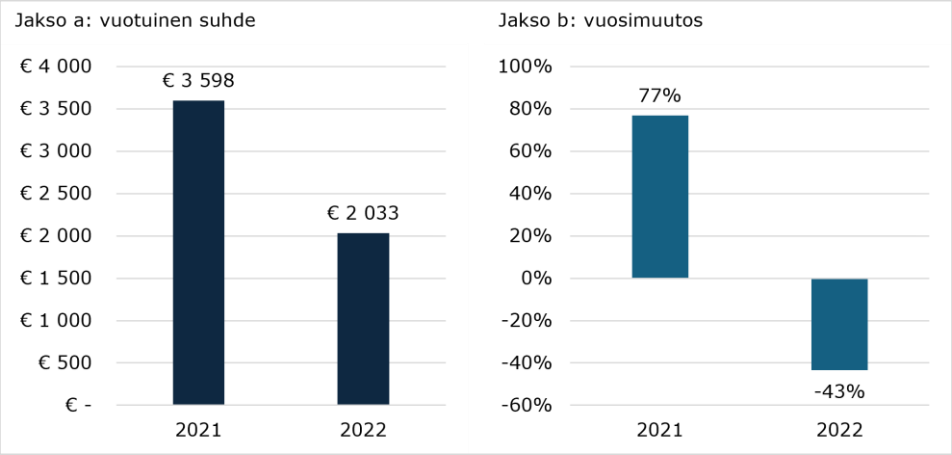

Lähde: Oikeusasioiden pääosasto ohjelmaa koskevien tietojen perusteella. Huomautus: vuoden 2023 tiedot eivät olleet vielä saatavilla analyysia tehtäessä.

ECRIS-järjestelmän kautta tehtyjen tiedonvaihtojen osalta tiedot osoittivat, että kustannustehokkuus parani vuosina 2021–2023. Yhdistetyt tiedot vuosilta 2014–2023 osoittavat, että vallitsevana suuntauksena on ollut kustannustehokkuuden paraneminen, kun

[35] Noin 29 prosentissa analyysin kohteena olevan ajanjakson aikana rahoitetuista hankkeista varoja kohdennettiin uudelleen digitaalisiin alustoihin siirtymisen tukemiseen ja tietoteknisen tuen lisääntyneiden kustannusten kattamiseen.

[36] Vuonna 2021 tapahtunut suhdeluvun jyrkkä nousu käänsi kustannustehokkuuden paranemisen suuntauksen. Tähän voi olla eri syitä, kuten mahdolliset muutokset ohjelman toteutuksessa, kustannusten kasvu tai ulkoiset tekijät. Vuonna 2022 tapahtunut suhdeluvun lasku palautti suhteen jälleen hyvin lähelle vuoden 2020 tasoa, ja vuoden 2021 piikistä toivuttiin olennaisilta osin ja palattiin kustannustehokkaampaan tilaan.

otetaan huomioon eurooppalaisen rikosrekisteritietojärjestelmän tiedonvaihtokustannusten tasainen väheneminen.

Kaavio 7: ECRIS-järjestelmän kautta tehtyjen tiedonvaihtojen kustannustehokkuussuhde (2021–2027)

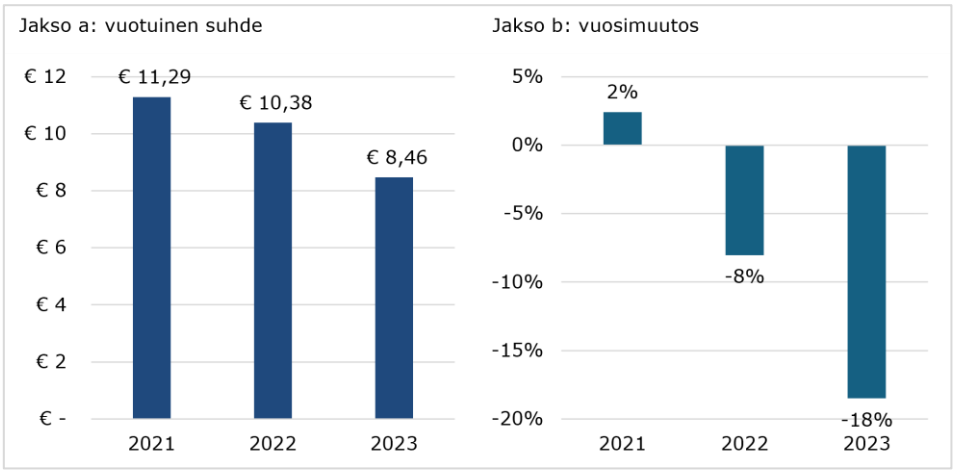

Lähde: Oikeusasioiden pääosasto ECRIS-järjestelmää koskevien tietojen perusteella.

Kun vielä tarkastellaan osumien määrää Euroopan oikeusportaalissa, ohjelmalla onnistuttiin vuonna 2021 tapahtuneesta kustannusten lyhytaikaisesta kasvusta huolimatta seuraavina vuosina parantamaan kustannustehokkuutta tämän indikaattorin osalta huomattavasti, ja osumakohtaiset kustannukset olivat vähentyneet merkittävästi vuoteen 2023 mennessä. Tämä viittaa siihen, että ohjelmalla pystyttiin saavuttamaan tavoitellut tulokset ajan mittaan entistä tehokkaammin, sillä oikeusportaalin osumakohtaiset kustannukset supistuivat huomattavasti.

Kaavio 8: Euroopan oikeusportaalin osumien kustannustehokkuussuhde (2021–2027)

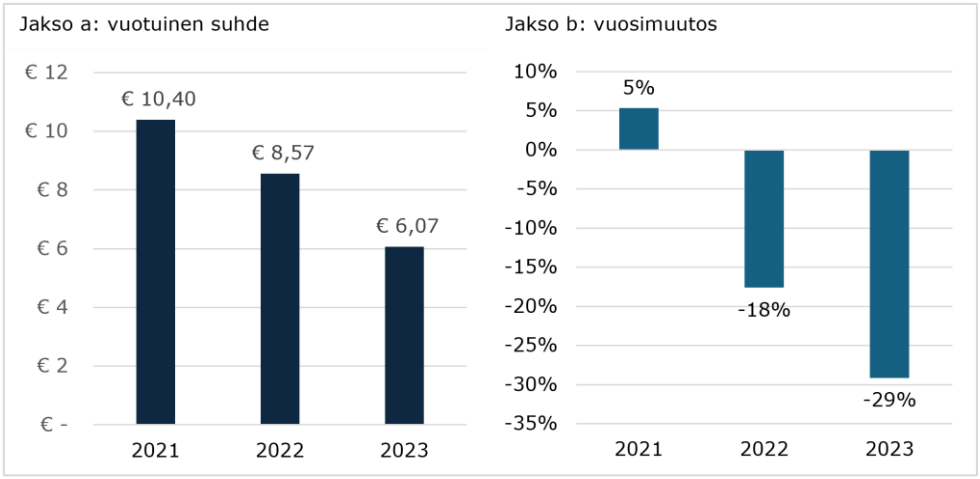

Lähde: Oikeusasioiden pääosasto Euroopan oikeusportaalia koskevien tietojen perusteella.

2.3. Johdonmukaisuus

Oikeusalan ohjelma 2014–2020

Jälkiarviointi osoitti, että vuosien 2014–2020 ohjelman tavoitteet saavutettiin yleisesti ottaen ja johdonmukaisesti. Ohjelmalla onnistuttiin erityisesti i) parantamaan perusoikeuksien suojelua, ii) varmistamaan tehokkaat oikeussuojakeinot, iii) edistämään oikeusalan koulutusta sekä iv) edistämään yhteistyötä ilman päällekkäisyyksiä muiden EU:n rahoitusohjelmien kanssa. Kyselytutkimuksen tulokset osoittivat, että ohjelma on ollut sikäli ainutlaatuinen, että siitä on tarjottu rahoitusta, joka on vastannut sidosryhmien erityistarpeisiin. Kyselytutkimuksen kohteena olleista edunsaajista 70 prosenttia sanoi, että ne eivät olisi pystyneet saamaan EU:n rahoitusta ilman oikeusalan ohjelmaa.

Ohjelmasuunnittelun tasolla EU:n huumausainestrategian arviointi[37] vahvisti vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman täydentävyyden EU:n huumausainepolitiikan alalla. Oikeusalan ohjelmasta rahoitetuissa toimissa keskityttiin erityisesti oikeudelliseen yhteistyöhön ja rikoksentorjuntaan ja käsiteltiin siten aiheita, jotka eivät kuuluneet EU:n sisäisen turvallisuuden rahaston piiriin[38][39]. Vaikka ohjelmasta rahoitetut toimet eivät olleet päällekkäisiä EU:n sisäisen turvallisuuden rahastosta rahoitettujen aloitteiden kanssa, oikeusalan ohjelman sidosryhmät kuitenkin vahvistivat, että EU:n huumausainepolitiikkaan liittyvät toimet sopivat paljon paremmin sisäisen turvallisuuden rahaston toimialaan (mikä osoitti, että niiden siirtäminen sen piiriin vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman yhteydessä oli järkevää).

Lisäksi oikeudenkäytön digitalisointiin keskittyvät hankkeet lisäsivät tehokkaasti kansallisia digitalisointialoitteita. Arvioinnissa havaittiin, että tällä alalla on synergioita Verkkojen Eurooppa -välineen[40] kanssa: Verkkojen Eurooppa -välineestä digitaalisille infrastruktuurihankkeille myönnetty rahoitus oli yhdenmukaista oikeusalan ohjelmasta rahoitettujen oikeusalan verkkokoulutusta edistävien hankkeiden kanssa.
Merkittäviä synergioita oli myös oikeusalan ohjelman ja EU:n perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuusohjelman[41] välillä, mikä oli osittain näistä kahdesta ohjelmasta vastaavien komission yksiköiden välisen tiiviin koordinoinnin ansiota. Tämä tiivis koordinointi auttoi yhdenmukaistamaan oikeusalan ohjelman ja perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuusohjelman menettelytapoja rahoitusehdotusten arvioinnissa.

Oikeusalan ohjelma 2021–2027

Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelmasta rahoitettujen toimien ja näiden toimien tavoitteiden osoitettiin olevan johdonmukaisia EU:n oikeusalan politiikkojen kanssa. Nykyisestä ohjelmasta rahoitetuissa toimissa keskitytään voimakkaammin sähköiseen oikeudenkäyttöön, oikeusjärjestelmien digitalisointiin ja rajatylittävän tietojenvaihdon välineisiin kuin edellisestä, vuosien 2014–2020 ohjelmasta rahoitetuissa toimissa. Sidosryhmien kuuleminen vahvisti, että nykyinen ohjelma on tähän mennessä ollut myös yhdenmukainen näillä aloilla toteutettavien kansallisten politiikkojen kanssa.[42]

[37] EU:n huumausainestrategian 2013 loppuarviointi, saatavilla osoitteessa https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/daf5ddf5-cd52-11ea-adf7-01aa75ed71a1.
[38] Asetus (EU) 2021/1149.
[39] Vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman ja sisäisen turvallisuuden rahaston välinen täydentävyys vahvistettiin myös rahaston väliarvioinnissa (SWD (2018) 341).
[40] Asetus (EU) N:o 1316/2013.
[41] Asetus (EU) N:o 1381/2013.
[42] Ohjelman komitean jäseniltä, jotka yleensä kuuluvat jäsenvaltioiden oikeusministeriöihin, saadun palautteen perusteella.

Oikeusalan ohjelmassa keskitytään kolmeen erityistavoitteeseen[43]. Osittain tämän ansiosta Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma on johdonmukainen ja on luonut synergioita muiden rahoitusohjelmien, kuten kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelman[44], kanssa erityisesti rikoksen uhreille ja muille haavoittuville ryhmille tarjottavan tuen osalta. Koska nykyisellä ohjelmalla on tärkeä rooli autettaessa jäsenvaltioita kytkeytymään olemassa oleviin EU:n välineisiin ja tietoteknisiin järjestelmiin, vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman sekä EU:n tason tietoteknisiä järjestelmiä ja kansallisten oikeusjärjestelmien digitalisointia käsittelevien ohjelmien (kuten Digitaalinen Eurooppa -ohjelman[45], teknisen tuen välineen[46] ja elpymis- ja palautumistukivälineen[47]) välillä on täydentävyyttä ja synergioita.

Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma on yhdenmukainen myös EU:n kansainvälisten sitoumusten ja tavoitteiden, kuten kestävän kehityksen tavoitteiden (erityisesti tavoitteen 16[48]), kanssa.

Lopuksi voidaan mainita, että vain pieni osuus edunsaajista uskoi voivansa saada vaihtoehtoista EU:n rahoitusta, jos oikeusalan ohjelmaa ei olisi. Kaikkein optimistisimpia tämän mahdollisuuden suhteen olivat viranomaiset ja korkeakoulut. Kansalaisyhteiskunnan järjestöjen mukaan on erittäin epätodennäköistä, että ne löytäisivät vaihtoehtoisia rahoituslähteitä, jos ohjelma lakkautettaisiin.

2.4. EU:n tason lisäarvo

Oikeusalan ohjelma 2014–2020

Sidosryhmien kuuleminen osoitti, että edunsaajat eivät olisi pystyneet toteuttamaan hankkeitaan ilman oikeusalan ohjelmaa.[49] Edunsaajat kiinnittivät huomiota erityisesti siihen, että hankkeet eivät olisi olleet maantieteellisesti yhtä laajoja, jos ne olisivat perustuneet kansalliseen rahoitukseen. Myös hankkeiden temaattinen toiminta-ala olisi ollut rajallinen, jos ne olisivat perustuneet vain kansalliseen rahoitukseen. Edunsaajien mukaan kansallinen rahoitus on tyypillisesti räätälöity tietyille ryhmille, kuten tietyntyyppisten rikosten uhreille. Oikeusalan ohjelmaa pidettiin sen sijaan joustavampana. Edunsaajaorganisaatiot totesivat lisäksi, että niillä ei olisi ollut riittävää kykyä toteuttaa laajempia hankkeita, jos ne eivät olisi saaneet EU:n rahoitusta.

Sidosryhmistä viranomaiset, kuten tuomioistuimet, ministeriöt ja korkeakoulut, raportoivat useimmiten, että ne olisivat pystyneet hankkimaan kansallista rahoitusta, jos oikeusalan ohjelman rahoitusta ei olisi ollut saatavilla. Sen sijaan kansalaisyhteiskunnan järjestöt eivät suhtautuneet yhtä luottavaisesti siihen, että ne olisivat pystyneet löytämään vaihtoehtoisia rahoituslähteitä. Yksi syy siihen, että edunsaajat tukeutuivat vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmasta saatavaan EU:n rahoitukseen, oli kansallisten rahoitusvälineiden erityisyys[50], joka oli sidosryhmien mielestä liian rajoittavaa.

Ohjelman komitean jäseniltä saadussa palautteessa näitä rajoituksia kontekstualisoitiin yksilöimällä kaksi alaa, joilla vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelma oli auttanut tasapuolistamaan toimintaedellytyksiä jäsenvaltioiden välillä. Ensimmäinen on ohjelmasta yhteisrahoitettujen koulutustilaisuuksien tuoma lisäarvo, jonka katsottiin olevan erittäin

[43] Asetus (EU) 2021/693, 3 artiklan 2 kohta.
[44] Asetus (EU) 2021/692.
[45] Digitaalinen Eurooppa -ohjelma (asetus (EU) 2021/694).
[46] Teknisen tuen väline (asetus (EU) 2021/240).
[47] Elpymis- ja palautumistukiväline (asetus (EU) 2021/241).
[48] Kestävän kehityksen tavoite 16: ”edistetään rauhanomaisia ja osallistavia yhteiskuntia kestävän kehityksen tukemiseksi, taataan kaikille oikeussuojan saatavuus ja rakennetaan tehokkaita, vastuullisia ja osallistavia instituutioita kaikilla tasoilla”.
[49] Tämä kävi ilmi myös verkkokyselyn tuloksista. Vain 9 prosenttia kyselytutkimuksen kohteena olleista edunsaajista luotti siihen, että jos oikeusalan ohjelmaa ei olisi ollut olemassa, jäsenvaltiot olisivat tarjonneet niille mahdollisen vaihtoehtoisen rahoituslähteen.
[50] Haastatteluissa selvennettiin, että kansallisen rahoituksen rajallinen soveltamisala liittyi kohdennetuissa kansallisissa rahoitusohjelmissa korvamerkittyihin erityisiin määrärahoihin.

arvokas ja vaikuttava ohjelman sidosryhmille. Toinen on ohjelman panos oikeusjärjestelmien digitalisointiin ja jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien välisen yhteentoimivuuden varmistamiseen. Digitalisaatio osoittautui erityisen tärkeäksi covid-19-pandemian aiheuttamien ongelmien ratkaisemisessa.

Oikeusalan ohjelma 2021–2027

Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma tuo edelleen ainutlaatuista lisäarvoa, jota on vaikea toistaa kansallisella tasolla. Ohjelma tuo lisäarvoa siihen arvoon nähden, jonka jäsenvaltioiden toimet olisivat yksinään tuottaneet. Edunsaajat katsovat edelleen, että vaikka vaihtoehtoisia rahoituslähteitä[51] on olemassa, oikeusalan ohjelman tarjoama tuki on laajuudeltaan ja vaikutuksiltaan vertaansa vailla. Tähän mennessä ohjelma on mahdollistanut organisaatioille laajan toiminnan, jonka toteuttaminen olisi muutoin kestänyt vuosia tai joka olisi ollut merkittävästi pienimuotoisempaa. Useimmissa tapauksissa EU:n oikeusalan politiikkatoimien, kuten rajatylittävän digitalisaation tai luontaisesti ylikansallisen toiminnan, tukemiseen ei ollut saatavilla vastaavaa kansallista rahoitusta. Edunsaajat totesivat, että ohjelma auttoi nopeuttamaan prosesseja ja helpottamaan rajatylittäviä hankkeita, jotka olisivat olleet soveltamisalaltaan ja laajuudeltaan rajallisia ilman ohjelman tukea. Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma täyttää näin ollen merkittävää rahoitusvajetta, erityisesti aloilla, jotka edellyttävät i) kansainvälistä yhteistyötä ja ii) uhrien tukemista.

Sidosryhmät ja osallistujat arvostavat erityisesti sitä, että oikeusalan ohjelmalla edistetään EU:n tason verkostojen luomista ja tehdään niitä tunnetuiksi sekä annetaan pienemmille jäsenvaltioille mahdollisuus toteuttaa hankkeita, joihin niillä ei muutoin olisi valmiuksia. Rajatylittävä yhteistyö lisääntyi siten, että sen osuus oli 69 prosenttia kaikista rahoitetuista hankkeista kaudella 2014–2020 ja 78 prosenttia kaudella 2021–2023, mikä osoittaa, että ohjelmassa on jatkuvasti keskitytty lisäämään oikeusalan eri ammattilaisten yhteistyötä EU:n jäsenvaltioissa. Myös erilaisten laitosten osallistuminen lisääntyi: vuosina 2014–2020 oikeusalan ohjelman hankkeista 69 prosenttiin osallistui yliopistoja, kansallisia koulutusakatemioita ja oikeusviranomaisia, kun vastaava osuus vuosina 2021–2023 oli 78 prosenttia[52]. Tämä viittaa siihen, että ohjelman lopettaminen todennäköisesti pienentäisi merkittävästi oikeudenkäyttöön liittyvien toimien soveltamisalaa erityisesti sellaisten toimien osalta, joihin liittyy rajatylittäviä aloitteita.

Vuoden 2018 vaikutustenarvioinnissa esitetyt toissijaisuusperiaatteeseen perustuvat argumentit ovat edelleen päteviä. Vaikutustenarvioinnissa asetettuja tavoitteita pystytään edistämään edelleen paremmin EU:n tasolla, koska i) oikeusalalla tehtävään rajatylittävään yhteistyöhön liittyvät hankaluudet ovat luonteeltaan jatkuvia, ii) todellisen muutoksen aikaansaaminen jäsenvaltioiden oikeuskulttuureissa edellyttää ajattelutavan muutosta, jotta niiden oikeusjärjestelmät voivat tehdä yhteistyötä keskenään, ja iii) kansallisten tuomioistuinten on sovellettava EU:n lainsäädäntöä yhdenmukaisesti.

Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman lisäarvo perustuu myös sen kohdennetumpaan lähestymistapaan, digitalisaation painottamiseen ja parempien seurantajärjestelmien käyttöön. Näiden parannusten ansiosta nykyisellä ohjelmalla pystytään vastaamaan entistäkin tehokkaammin EU:n ja sen kansalaisten muuttuviin oikeudenkäyttötarpeisiin.

[51] Kuulemisissa useimmiten mainittuja vaihtoehtoisia rahoituslähteitä olivat esimerkiksi yksityiset toimijat, alueelliset ja kansalliset tutkimushankkeet ja muut EU:n tason mahdollisuudet.
[52] Tekstinlouhinta-analyysin tulosten perusteella.

2.5. Merkityksellisyys

Oikeusalan ohjelma 2014–2020

Arviointi vahvisti, että vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelma oli merkityksellinen, mikä oli todettu jo aiemmin vuosien 2014–2020 ohjelman väliarvioinnissa ja jälkiarvioinnin ensimmäisessä osassa. Sidosryhmien kuulemiset osoittivat, että ohjelmalla vastattiin riittävässä määrin sen kohderyhmien tarpeisiin. Sekä valitut että valitsematta jääneet hakijat olivat kyselytutkimuksissa yhtä mieltä siitä, että ohjelma oli merkityksellinen, eikä näkemysten ja hakijan maantieteellisen sijainnin tai organisaatiotyypin välillä ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Edunsaajat vahvistivat myös, että ohjelma auttoi vastaamaan kansallisen tason tarpeisiin.[53]

Kolmasosa kaikista edunsaajista osallistui joko jatkohankkeeseen tai toiseen hankkeeseen. Tämä viittaa siihen, että ohjelma on merkityksellinen sidosryhmilleen ajan mittaan. Tämä pitkäkestoinen merkityksellisyys perustuu osittain ohjelman kykyyn mukauttaa painopisteitään ja vastata esiin nouseviin tarpeisiin, mikä on seurausta myös aiemmin erillisten yksityisoikeutta koskevan ohjelman[54], rikosoikeutta koskevan ohjelman[55] sekä huumetorjuntaa ja -tiedotusta koskevan ohjelman[56] yhdistämisestä.

Ohjelma osoittautui joustavaksi myös covid-19-pandemian aikana. Raportoinnin määräaikojen pidentäminen, varojen uudelleenkohdentaminen ja siirtyminen henkilökohtaisista hanketoiminnoista verkko- ja hybriditoimintaan mahdollistivat hankkeiden toteuttamisen koko pandemian ajan.

Vaikka sidosryhmät antoivat myönteistä palautetta ja olivat erittäin sitoutuneita, ne olisivat toivoneet saavansa lisätukea hankkeiden tulosten levittämisessä.

Jälkiarvioinnin ensimmäisessä osassa todettiin, että oikeusalan ohjelman kohderyhmää on tarpeen laajentaa erityisesti tukemalla aktiivisesti uhrien oikeuksien parissa työskenteleviä kansalaisyhteiskunnan järjestöjä. Tässä arvioinnissa ei kuitenkaan löydetty vahvaa näyttöä tällaisesta tarpeesta, sillä palautteessa oli vain hajanaisia viittauksia tarpeeseen sisällyttää vankeinhoitopalvelut ja vankilahenkilöstö paremmin kohderyhmiin. Nämä vaihtelevat havainnot osoittavat, että nykyisessä oikeusalan ohjelmassa olisi seurattava tiiviisti sen merkityksellisyyttä uhrien oikeuksien parissa työskenteleville kansalaisyhteiskunnan järjestöille.

Oikeusalan ohjelma 2021–2027

Osa vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman toimintalogiikassa yksilöidyistä tarpeista ja haasteista on edelleen olemassa, ja niihin on vastattava. Näin on siitä huolimatta, että asiassa on viime aikoina edistytty. Esimerkiksi EU:n oikeusalan tulostaulusta[57] ja viimeaikaisista Eurobarometri-tutkimuksista[58] saaduista tiedoista käy ilmi, että jäsenvaltiot ovat edistyneet pyrkimyksissään luoda tehokas kansallinen oikeusjärjestelmä, mutta ne viittaavat myös siihen,

[53] Kyselytutkimuksen kohteena olleista edunsaajista 84 prosenttia katsoi, että vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmalla vastattiin niiden kotimaan oikeusalan tarpeisiin.
[54] Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 1149/2007/EY, tehty 25 päivänä syyskuuta 2007, yksityisoikeutta koskevan erityisohjelman perustamisesta vuosiksi 2007–2013 osana perusoikeuksien ja oikeusasioiden yleisohjelmaa (EUVL L 257, 3.10.2007, s. 16).
[55] Neuvoston päätös 2007/126/YOS, tehty 12 päivänä helmikuuta 2007, rikosoikeutta koskevan erityisohjelman perustamisesta kaudelle 2007–2013 osana perusoikeuksia ja oikeusasioita koskevaa yleisohjelmaa (EUVL L 58, 24.2.2007, s. 13).
[56] Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 1150/2007/EY, tehty 25 päivänä syyskuuta 2007, huumetorjuntaa ja -tiedotusta koskevan erityisohjelman perustamisesta vuosiksi 2007–2013 osana perusoikeuksien ja oikeusasioiden yleisohjelmaa (EUVL L 257, 3.10.2007, s. 23).
[57] Ks. EU:n oikeusalan tulostaulu 2024 / Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan keskuspankille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle ”The EU Justice Scoreboard 2024”, COM(2024) 950.
[58] Flash-eurobarometri 540 suuren yleisön käsityksistä, jotka koskevat EU:n jäsenmaiden kansallisten oikeuslaitosten riippumattomuutta, helmikuu 2024. Tätä Flash-eurobarometria varten haastateltiin edustava otos vähintään 15-vuotiaista EU:n kansalaisista kaikissa 27 jäsenvaltiossa sekä Albaniassa, Montenegrossa, Pohjois-Makedoniassa ja Serbiassa. Aikavälillä 14.–27. helmikuuta 2024 tehtiin puhelimitse 29 484 haastattelua.

että parannukset[59] ovat edelleen tarpeen. Jäljellä on vielä useita haasteita, kuten oikeuslaitoksen tehokkuuden vaihtelu, oikeuslaitoksen uudistusten epätasainen täytäntöönpano ja esteet kansalaisten oikeussuojan saatavuudessa. Lisäksi rajatylittävän oikeudellisen yhteistyön ja oikeusalan koulutuksen johdonmukaisuuden kaltaisiin kysymyksiin on kiinnitettävä edelleen jatkuvaa huomiota. Nämä nykyiset ja kehittyvät tarpeet osoittavat, että ohjelman tavoitteet, jotka koskevat oikeudellisen yhteistyön, oikeusalan koulutuksen ja oikeussuojan saatavuuden edistämistä, ovat edelleen merkityksellisiä kaikkialla EU:ssa.

Arviointia varten kerätty näyttö vahvisti, että vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelmalla vastataan sen keskeisten sidosryhmien, eli edunsaajien ja mahdollisten edunsaajien, tarpeisiin, kuten tapahtui myös vuosien 2014–2020 ohjelmassa. Sen lisäksi, että ohjelmalla yhdenmukaistetaan odotuksia, sillä on ratkaiseva rooli myös oikeusalan tarpeisiin vastaamisessa kansallisella tasolla. Lisäksi edunsaajat vahvistivat, että niiden hankkeiden tuotokset vastaavat asiaankuuluvien oikeusalan kohderyhmien sekä laajemman yhteiskunnan tarpeisiin.

Kaikki tämä korostaa, että oikeusalan ohjelman erityistavoitteet[60] ovat edelleen merkityksellisiä. Nykyisen ohjelman rakenne tuotti tässä suhteessa merkittävää lisäarvoa edelliseen ohjelmaan verrattuna erityisesti virtaviivaisemman ja kohdennetumman suunnittelunsa ansiosta. Huumausainepolitiikan poistaminen vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelmasta johti siihen, että ohjelma kohdentui tarkemmin. Ohjelmassa on nyt kolme oikeusalan kannalta keskeistä erityistavoitetta, minkä ansiosta ohjelman keskeisillä aloilla voidaan saada aikaan suurempi vaikutus.

Toinen keskeinen tekijä, jonka ansiosta ohjelma on pysynyt merkityksellisenä edunsaajilleen ja kohderyhmilleen viime vuosina, on se, että siinä on kyetty hyödyntämään digitaaliteknologiaa. Tämä on erityisen tärkeää, kun otetaan huomioon, että jäsenvaltioiden edistyminen kansallisten oikeusjärjestelmiensä digitalisoinnissa on epätasaista ja siinä sovelletut lähestymistavat ovat toisinaan hajanaisia. Vaikka EU:n kansallisten oikeusjärjestelmien digitalisointi ei ole oikeusalan ohjelmien erityistavoite, oikeudenkäytön digitalisointi vaikuttaa kaikkiin kolmeen erityistavoitteeseen laaja-alaisesti ja mahdollistaa oikeudellisten prosessien saavutettavuuden ja tehokkuuden parantamisen ja yhteen liittämisen kaikkialla EU:ssa.

Oikeusjärjestelmien digitalisointi voi saada aikaan häiriönsietokykyisempiä, mukautuvampia ja EU:n laajempien digitalisaatiotavoitteiden kanssa yhdenmukaisia oikeusekosysteemejä. Tämä vahvistaa viime kädessä kansalaisten luottamusta oikeusjärjestelmään ja lisää Euroopan oikeusalueen yhtenäisyyttä. Digitalisaatio tuo mukanaan sekä uusia mahdollisuuksia että haasteita oikeuden alalle, ja alan tarpeet kehittyvät digitaalisen siirtymän myötä. Digitaalisten välineiden lisääntyvä käyttö edellyttää erityisesti kyberturvallisuuteen, tietosuojaan, tekoälysovelluksiin ja digitaalisen oikeudenkäytön välineiden eettisiin vaikutuksiin liittyvien haasteiden ratkaisemista.

Sidosryhmät ja edunsaajat ovat todenneet, että oikeudenkäytön digitalisointiin tarkoitettu rahoitus olisi erittäin merkityksellistä jo useilla aloilla. Tämä koskee sekä aihealueita (tekoälyn sääntely, tekijänoikeuksien loukkaaminen, verkkokiusaamisen torjuminen ja digitaalisen

[59] Mahdollisia parannuksia ovat muun muassa seuraavat: i) tarve keventää oikeudenkäyntimaksuista aiheutuvaa rasitetta ii) oikeusavun saatavuus iii) vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien vapaaehtoisen käytön edistäminen iv) tuki vammaisten henkilöiden osallistumiselle oikeusalan ammattihenkilöinä v) oikeussuojan sähköisesti toteutettavan saatavuuden helpottaminen, koska EU:n jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien digitalisaatio on edelleen epätasaista. Lisäksi rajatylittävä rikollisuus on lisääntynyt jatkuvasti vuodesta 2020 lähtien, minkä vuoksi rajatylittävän oikeudellisen yhteistyön merkitys kasvaa entisestään.

[60] Asetus (EU) 2021/693, 3 artiklan 2 kohta.

ympäristön läpinäkyvyyden varmistaminen) että toiminnan tyyppejä, kuten oikeusalan ammattilaisille suunnattu digitaalisia taitoja koskeva koulutus[61].

Toimintamallista voitaisiin tehdä vieläkin strategisempi ja kohdennetumpi, jotta voidaan i) käsitellä haasteita, jotka liittyvät epätasaiseen oikeudenkäytön digitalisointiin jäsenvaltioissa, ja ii) hyödyntää kaikki nopeasti kehittyvän digitaalisen ympäristön tarjoamat mahdollisuudet.

3. Päätelmät ja saadut kokemukset

Kaiken kaikkiaan vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman tavoitteet saavutettiin. Arvioinnin yhdistettyjen tulosten perusteella myös vuosien 2021–2027 ohjelman tavoitteiden saavuttamisessa edistytään hyvin.

Molemmilla ohjelmilla on tähän mennessä tuettu onnistuneesti oikeudellisten päätösten vastavuoroista tunnustamista jäsenvaltioissa ja parannettu rajatylittävää yhteistyötä. Ohjelmien panos on auttanut saamaan aikaan pitkän aikavälin vaikutuksia kehitettäessä edelleen yhtenäistä Euroopan oikeusaluetta, joka perustuu jäsenvaltioiden keskinäiseen luottamukseen ja yhteistyöhön. **Synergioita syntyy**, koska **molemmissa ohjelmissa keskitytään oikeusalan koulutukseen**. Vuosien 2014–2020 ohjelmalla edistettiin yhteistä oikeuskulttuuria jäsenvaltioissa tarjoamalla tuhansille tuomareille, asianajajille ja tuomioistuinten henkilöstölle koulutusta sekä kansallisesta että EU:n lainsäädännöstä. Vuosien 2021–2027 ohjelmassa hyödynnetään näitä saavutuksia oikeudellisen toimintaympäristön kehittämiseksi ja yhtenäistämiseksi edelleen kaikkialla EU:ssa. **Oikeussuojan saatavuuden varmistaminen erityisesti haavoittuville ryhmille on ollut molempien ohjelmien keskeinen tavoite**. Rahoituskaudella 2014–2020 toteutettiin merkittäviä toimia oikeussuojan saatavuuden esteiden vähentämiseksi, mikä paransi kehyksiä ja syrjäytyneiden henkilöiden suojelua. Tämä edistys on otettu huomioon vuosien 2021–2027 ohjelman toimintamallissa, millä varmistetaan, että saadut kokemukset auttavat edistämään edelleen oikeudenmukaisempaa ja osallistavampaa EU:n oikeusjärjestelmää. **Ohjelmat täydentävät toisiaan myös oikeusjärjestelmien digitalisoinnissa**. Kaudella 2014–2020 digitaalisia välineitä, kuten Euroopan oikeusportaalia, parannettiin edelleen, ja tätä jatketaan myös vuosien 2021–2027 ohjelmassa. Tämä parantaa oikeudellisten tietojen saatavuutta ja helpottaa rajatylittävää yhteistyötä. Vuosien 2021–2027 ohjelmassa rakennetaan tälle perustalle ja jatketaan digitaalisten aloitteiden laajentamista ja oikeudellisen yhteistyön mekanismien nykyaikaistamista. Tämä jatkuvuus tukee EU:n laajempia digitalisaatiotavoitteita, mikä tekee oikeusjärjestelmästä tehokkaamman ja helpommin saavutettavan.

Molemmilla ohjelmilla on edistetty EU:n oikeuden asianmukaista, yhtenäistä ja johdonmukaista soveltamista. Vuosien 2014–2020 ohjelmalla edistettiin jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä helpottamalla parhaiden käytäntöjen vaihtoa, minkä ansiosta oikeusalan toimijat sovelsivat EU:n oikeutta yhdenmukaisemmin. Tämä synergia lisää EU:n lainsäädännön eheyttä ja edistää oikeudellista yhtenäisyyttä yli rajojen. Tätä edistetään myös nykyisessä ohjelmassa. Lisäksi **molemmilla ohjelmilla tuetaan edelleen oikeusalan eurooppalaisia verkostoja ja kansalaisyhteiskuntaa**. Rahoituksen tarjoaminen EJTN:n kaltaisille verkostoille mahdollistaa jatkuvan yhteistyön ja valmiuksien kehittämisen kaikkialla EU:ssa. Näin varmistetaan hankkeiden pitkän aikavälin vaikutukset ja vahvistetaan jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä. Tämä jatkuva tuki auttaa varmistamaan, että oikeusalan ammattilaiset ja organisaatiot voivat tehdä jatkuvaa ja laadukasta yhteistyötä oikeusasioissa kaikkialla EU:ssa.

[61] Tähän sisältyvät i) digitaalisten välineiden kehittäminen (esimerkiksi viestinnän, tiedonsaannin ja vertailukelpoisen tiedon keräämisen parantamiseksi), ii) digitaalisten välineiden käytännön toteutuksen tukeminen, iii) yhteentoimivuuden parantaminen ja iv) tietoisuuden lisääminen digitalisaation mahdollisuuksista ja hyödyistä oikeusalalla.

Ohjelmien tehokkuuden arvioinnin perusteella niiden **hyödyt ovat suuremmat kuin niiden kustannukset**. Edunsaajille tarjottu suora rahoitus tuotti välittömiä ja konkreettisia hyötyjä hankkeiden toimien kohderyhmille.

Hallinnollisia prosesseja virtaviivaistettiin vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmassa ottamalla käyttöön EU:n rahoitus- ja tarjouskilpailuportaali ja e-Grants-järjestelmä, mikä helpotti haku- ja avustusten hallinnointiprosessia hakijoiden kannalta. Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelmassa sovellettujen uusien yksinkertaistamistoimenpiteiden tulokset ovat olleet lupaavia, vaikka onkin liian aikaista arvioida niiden kaikkia vaikutuksia. Myös parantamisen varaa on edelleen. **On tärkeää, että komissio säilyttää tuen ja ohjauksen nykyisellä tasolla** ja lisää olemassa olevien koulutusmateriaalien näkyvyyttä ennen uusien kehittämistä. Myös kohdennetun lisätuen antamista voitaisiin harkita.

Covid-19-pandemia lisäsi digitaaliteknologian käyttöönottoa hankkeiden täytäntöönpanossa. **Digitaalisten välineiden lisääntyneen käytön ansiosta** ohjelmista rahoitetuilla toimilla **tavoitettiin laajempi yleisö**. Näin se tuotti mittakaavaetuja, joiden ansiosta rahoitettujen toimien kohderyhmät tavoitettiin paremmin alhaisemmilla kustannuksilla.

Ohjelman tavoitteet olivat yhdenmukaiset EU:n politiikkojen ja painopisteiden kanssa ohjelmakaudella 2014–2020 ja **ovat sitä edelleen, mutta nykyisessä ohjelmassa keskitytään yhä enemmän digitalisointiin**. Rahoitetut toimet ovat yhdenmukaisia myös kansallisen tason politiikkojen sekä muiden EU:n kansainvälisten sitoumusten ja tavoitteiden, kuten kestävän kehityksen tavoitteiden, kanssa.

Oikeusalan ohjelmassa varmistetaan, että EU:n eri rahoitusvälineistä saatava rahoitus on hyvin johdonmukaista. Johdonmukaisuutta lisää myös se, että nykyisessä ohjelmassa keskitytään kolmeen erityistavoitteeseen. Jälkikäteen tarkasteltuna ja sidosryhmiltä saadun palautteen perusteella huumausainepolitiikkaan liittyvän erityistavoitteen siirtäminen oikeusalan ohjelmasta sisäisen turvallisuuden rahastoon oli aiheellinen toimenpide.

Vuosien 2021–2027 ohjelmalla on tärkeä rooli autettaessa jäsenvaltioita kehittämään kansallisia välineitä EU:n laajuisten järjestelmien ja kansallisten järjestelmien välille tarvittavien rajapintojen luomiseksi. Tältä osin laajimmat synergiat syntyivät oikeusalan ohjelman ja digitaalinen Eurooppa -ohjelman sekä oikeusalan ohjelman ja digitalisaatioon liittyvien elpymis- ja palautumisrahaston investointien välille. Digitaalihankkeiden rahoituksen kannalta voisi olla hyödyllistä, jos EU:n, kansallisella ja paikallisella tasolla yksilöitäisiin selkeästi tietotekniikkainfrastruktuuriin ja koulutukseen liittyvät tarpeet. Näin varmistettaisiin, että nykyisten ja tulevien investointien kaikki mahdollisuudet saadaan hyödynnettyä.

Vain pieni osuus edunsaajista uskoo, että niiden olisi mahdollista saada hankittua vaihtoehtoista EU:n rahoitusta, jos oikeusalan ohjelmaa ei olisi. **Olisi erittäin epätodennäköistä, että kansalaisyhteiskunnan järjestöt löytäisivät vaihtoehtoisia rahoituslähteitä, jos ohjelma lakkautettaisiin**.

Vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmasta rahoitetuilla toimilla saatiin aikaan vaikutuksia, joita jäsenvaltiot eivät olisi yksinään saavuttaneet. Nykyisen ohjelmakauden aikana oikeusalan ohjelmalla käsitellään EU:n tason kysymyksiä ja tarpeita. **Näin se tuo ainutlaatuista lisäarvoa, jota olisi vaikea saavuttaa kansallisella tasolla**.

Vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelman EU:n tason lisäarvo oli nähtävissä toimien maantieteellisessä laajuudessa, sisällössä ja koossa. Ilman ohjelman rahoitusta sidosryhmät olisivat tarvinneet paljon enemmän aikaa ja ponnisteluja valmiuksiensa vahvistamiseen ja kehittämiseen. **Ohjelmalla onnistuttiin edistämään toimintaedellytysten tasapuolistamista oikeusalan koulutuksen, tietojärjestelmien yhteentoimivuuden ja digitalisaation aloilla**.

Oikeuslaitoksen henkilöstö ja kansalliset oikeuslaitokset hyötyivät laajasti digitaalisiin valmiuksiin liittyvästä koulutuksesta ja investoinneista.

Tällä hetkellä vuosien 2021–2027 ohjelmalla on tärkeä rooli prosessien nopeuttamisessa ja rajatylittävien hankkeiden helpottamisessa. Joidenkin edunsaajien mukaan rajatylittävät hankkeet olisivat ilman ohjelman tukea soveltamisalaltaan ja laajuudeltaan rajallisia, ja joissakin tapauksissa ne eivät välttämättä olisi lainkaan toteutuneet. Oikeusalan ohjelmassa arvostetaan myös erityisesti sitä, että **se auttaa luomaan EU:n tason verkostoja, tekemään niitä tunnetuksi ja mahdollistaa sen, että pienemmät jäsenvaltiot voivat toteuttaa hankkeita, joita ne eivät muutoin voisi toteuttaa**.

Ohjelman keskeyttäminen johtaisi todennäköisesti siihen, että oikeudenkäyttöön liittyvät toimet, erityisesti rajatylittäviä aloitteita sisältävät toimet, vähenisivät EU:ssa huomattavasti, koska ohjelma täyttää merkittävän rahoitusvajeen. **Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelman lisäarvo perustuu myös sen kohdennetumpaan lähestymistapaan, digitalisaation painottamiseen ja parempiin seurantajärjestelmiin**. Näiden parannusten ansiosta nykyisellä ohjelmalla pystytään vastaamaan tehokkaasti EU:n ja sen kansalaisten muuttuviin oikeudenkäyttötarpeisiin.

Vuosien 2021–2027 oikeusalan ohjelma on edelleen erittäin merkityksellinen, mikä on osittain sen virtaviivaisemman ja kohdennetumman rakenteen ansiota. Tämä päätelmä vastaa edellisen ohjelman väliarvioinnin ja jälkiarvioinnin tuloksia. **Ohjelman tavoitteet ovat edelleen hyvin merkityksellisiä sen edunsaajien ja kohderyhmien tarpeiden kannalta** oikeusalalla laajemmin tarkasteltuna.

Ohjelmalla voisi olla keskeinen osuus seuraavalla rahoituskaudella vielä jäljellä olevien puutteiden korjaamisessa, jos sen EU:n tason lisäarvoa kasvatetaan edelleen.